

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

حملات پهلادی آمریکا و نقض حقوق بین الملل

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مرتضی هوشیار

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	*مقدمه
۲	*پهپاد از آغاز تا به کارگیری آن توسط پنتاگون
۴	*پایگاه‌های پهپادی آمریکا در منطقه
۴	*چند نمونه از عملیات پهپادی آمریکا در منطقه و تلفات انسانی آن
۶	۱) عملیات پهپادی آمریکا در افغانستان
۶	۲) عملیات پهپادی آمریکا در پاکستان در خلال سال ۲۰۰۱-۲۰۱۴
۷	۳) ترامپ و پنهان کاری درباره شمار قربانیان غیرنظامی حملات پهپادی
۸	۴) یک افشاگری
۸	*عملیات پهپادی از منظر حقوق بین الملل
۸	الف: عملیات پهپاد و ضرورت تفکیک اهداف نظامی و غیرنظامی
۹	ب: حملات کورکورانه
۱۱	*کلام آخر

*** مقدمه**

تداوم پیشرفت انسان در علوم و دانش نه تنها سهولت و آسایش را برای وی به ارمغان آورده بلکه در اوقاتی دیگر خونریزی و کشتار بیشتر را هم در پی داشته است. تاریخ به خوبی بیانگر این واقعیت است که انسان از دیرباز تاکنون آرزوی فرمانروایی بر دیگران را در سر داشته و برای رسیدن به این آرزو از هیچ کوششی فروگذار نکرده است. ارتقای قدرت نظامی یکی از راههای تحقق این آرزو است. این آرزو سبب شد انسان ابزار جدیدی را به استخدام خود در آورد. این وسیله جدید چیزی نبود مگر هواپیمای بدون سرنشین که به اختصار پهپاد گفته می‌شود. وسیله یادشده هر چند کاربرد دو گانه نظامی و غیرنظامی دارد اما به نظر می‌رسد که جنبه نظامی آن چه بسا مهمتر باشد. به‌کارگیری رسمی و امروزی پهپاد به عنوان ابزار نوین نظامی شاید قدمتی حدود ۵ دهه داشته باشد اما با توجه به اطلاعات و آمار موجود در این خصوص باید به علاقه چشمگیر دولتها برای افزایش استفاده از این ابزار نوین اشاره کرد. بر اساس داده های اطلاعاتی متعدد آمریکا اولین کشوری است که از این ابزار نوین استفاده نظامی کرد و امروز بزرگترین ناوگان پهپادی را در اختیار دارد. اطلاعات مربوط به ناوگان یادشده، عملیات نظامی و دستاورد آن تا حد زیادی محرمانه و مخفی است ولی آن چه مسلم است تلفات غیر نظامی قابل توجهی است که بر اثر انجام عملیات پهپادی بر جای می‌ماند که همین امر اعتراضات گسترده نهادهای حقوق بشری به آمریکا را در پی داشته است.

این که پهپاد قطع نظر ابزار نوین نظامی بودن میتواند بدون کوچکترین محدودیتی به کار گرفته شود موضوع مهمی است که حقوق بین الملل آن را بررسی کرده و تلاش می‌کند به آن پاسخ دهد. در این نوشتار مختصر تلاش شده ضمن بررسی اجمالی اصل موضوع، بر اقدامات پهپادی آمریکا و ضرورت تفکیک اهداف نظامی از غیر نظامی تمرکز شود.

*** پهپاد از آغاز تا به‌کارگیری آن توسط پنتاگون**

واژه "پهپاد" مخفف "پرنده هدایت پذیر از دور" است که برای هواپیماهای بدون سرنشین به کار برده می‌شود. امروزه پهپادها به بحث داغ حوزه فناوری تبدیل شده‌اند و شرکت‌های مختلفی در حال کار بر روی این فن آوری مدرن هستند. برخی شرکت‌ها در صدد هستند تا روی کنترل و بهبود سیستم ناوبری این ابزارها کار کنند و برخی دیگر نیز ایده‌های جدید دیگری برای کاربردهای بیشتر آن را در سر دارند.

به طور خلاصه نخستین پرنده ی بدون سرنشین در سال ۱۹۱۳ به پرواز درآمد که موفقیت‌های زیادی به همراه نداشت. کمپانی "اسپری" در بهار سال ۱۹۱۸ موفق به ساخت دو فروند هواپیمای بدون سرنشین به نام "باگ" شد. در حدود ۲۰ سال بعد در طول جنگ جهانی دوم نوع پیشرفته ی باگ به عنوان اولین پرنده ی بدون سرنشین با استفاده از یک رادیو کنترل با برد بیش از ۳۲۰ کیلومتر هدایت گردید. سری بعد که در طول جنگ جهانی دوم ساخته شد، هواپیمای (V1) موسوم به بمب پرنده بود.

نازی‌ها با این پرنده موفق به درهم شکستن دژ مستحکم لندن و بمباران این شهر شدند. بعد از جنگ دوم جهانی و در خلال جنگ ویتنام (بین سال‌های ۱۹۶۴ تا ۱۹۷۵) آمریکا تعداد ۳۴۳۵ پرواز شناسایی با هواپیماهای بدون سرنشین بر فراز ویتنام انجام داد.

در سال‌های گذشته استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین در استراتژی کلان آمریکا جایگاه ویژه ای پیدا کرده است و دولت آمریکا سرمایه گذاری سنگینی در این مورد انجام داده است. به‌کارگیری رسمی و گسترده پهپاد در ارتش آمریکا به دوره ریاست جمهوری باراک اوباما بر می‌گردد. وی برای جلب موافقت سیاستمداران آمریکایی با عملیات پهپادی مدعی شد تلفات عملیات پهپادی به کمتر از ۵ درصد رسیده بنابراین ابزار دقیق و مناسب جنگی است که تلفات غیر نظامیان را به طور چشمگیری کاهش می‌دهد. ولی آمارها و گزارش‌های منتشر شده از سوی سازمان‌های مستقل نه تنها ادعای اوباما را تایید نکرد بلکه آمار تکان دهنده از تلفات غیر نظامیان را آشکار کرد. البته این افشاگرها به همراه اعتراضات گسترده نهادهای مستقل حقوق بشری اوباما را واداشت تا مدیر وقت سازمان سیا را موظف به ارائه گزارش سالانه از عملیات پهپادی و تلفات آن نماید. استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین در عملیات‌های به ظاهر ضد روریستی آمریکا از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۴ سال به سال افزایش چشمگیری داشت به طوری که تعداد این عملیات در افغانستان و پاکستان از یک مورد در سال ۲۰۰۴ به ۳۴ عملیات در آخرین سال حکومت بوش پسر رسید؛ ولی با روی کار آمدن اوبامای دموکرات، این حملات افزایش بسیار چشمگیری یافت به طوری که هر چهار روز یک عملیات انجام می‌شد. آمریکا در خلال سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ بودجه خود در زمینه تحقیق و توسعه در خصوص پهپاد را به شدت افزایش داد به طوری که نیروی دریایی این کشور میزان سرمایه گذاری روی این هواپیماها را در بازه زمانی یادشده از صفر به پنج درصد، افزایش داد و سرمایه گذاری نیروی هوایی نیز از ۶۰ درصد به ۲۸۴ درصد، این میزان را بالا برد.^۱

^۱ <http://www.shelerco.com> ؛ پهپاد چیست

* پایگاه‌های پهپادی آمریکا در منطقه

پایگاه هوایی أم الملح در جنوب عربستان

این پایگاه از جمله پایگاه‌های تقریباً سری پهپادی آمریکا در منطقه غرب آسیا به حساب می‌آید که پرنده‌های این کشور از آن برای عملیات بر فراز یمن و سایر مناطق استفاده می‌کنند. این پایگاه سری که در بیابان‌های "الربع الخالی" نزدیک مرز یمن و عربستان قرار دارد، حدود ۵ سال پیش به منظور مبارزه با شاخه تازه تأسیس شده القاعده در یمن ساخته شد.

پایگاه هوایی قندهار؛

فرودگاه و پایگاه هوایی قندهار از جمله بزرگ‌ترین فرودگاه‌ها در کشور افغانستان محسوب می‌شود. این پایگاه هوایی در جنوب شرقی کشور افغانستان و در فاصله ۱۷ کیلومتری شهر قندهار قرار دارد. پهپاد RQ-170 در سال ۲۰۰۷ میلادی برای اولین بار در این پایگاه هوایی دیده شد؛ به همین دلیل لقب "جانور قندهار" گرفت. البته این پایگاه علاوه بر هواپیماهای جنگی مهم همچون تورنادو، هریر، اف ۱۶ و پهپاد RQ-170؛ میزبان پهپاد MQ-9 Reaper ام کیو-۹ (ریپر) نیز می‌باشد.

پایگاه هوایی بگرام؛

پایگاه هوایی بگرام بزرگ‌ترین پایگاه نیروهای آمریکایی در داخل خاک افغانستان محسوب می‌شود که باند طولانی آن توانایی پذیرش بزرگ‌ترین هواپیماها مثل بوئینگ ۷۴۷ و هواپیمای ترابری گلکسی را نیز دارد. این پایگاه از جمله مکان‌های معروف

برای عملیات‌های پهبادی سازمان سیا برای انجام عملیات‌های جاسوسی و ترور در داخل افغانستان و مناطق مرزی پاکستان در سال‌های اخیر بوده است.

پایگاه هوایی علی السالم؛

پایگاه هوایی علی السالم کویت که در حدود ۵۰ کیلومتری مرز عراق قرار دارد از جمله پایگاه‌های مهم نیروهای آمریکایی در منطقه به شمار می‌آید. در طول سال‌های اخیر خصوصاً بعد از تهاجم آمریکا به عراق این پایگاه میزبان حجم زیادی از هواپیماهای با سرنشین و بدون سرنشین آمریکایی بوده اما در ۴ سال اخیر و با افزایش مجدد عملیات‌های هوایی آمریکا بر فراز عراق و آغاز حملات هوایی به سوریه پهبادهای سری ام کیو ۱ پردیتور و سپس ام کیو ۹ ریبور به صورت مرتب در این پایگاه حاضر بوده و به عملیات در عراق و سوریه می‌پردازند. در چند سال اخیر تأسیسات و آشیانه‌های جدیدی برای پهبادهای در این پایگاه ساخته شده است.

پایگاه هوایی العدید؛

پایگاه هوایی العدید قطر از جمله مهم‌ترین پایگاه‌های نظامی برای کشور قطر و همچنین نیروهای مسلح آمریکا در منطقه غرب آسیا محسوب می‌شود. حضور جنجالی اخیر بمب افکن‌های بی ۵۲ در منطقه خلیج فارس که بنا به اعلام مقامات این کشور در پروژه جدید عملیات روانی علیه ایران استفاده شد، در این پایگاه هوایی قرار دارند. این پایگاه حتی در سال‌هایی میزبان پهباد معروف RQ۴- گلوبال هاوک نیز بوده است و دارای زیرساخت‌هایی برای پذیرش انواع و اقسام پرنده‌های شناسایی، ترابری و رزمی در کنار پهبادهای است.

پایگاه هوایی انجریک؛

پایگاه هوایی انجریک در جنوب ترکیه را می‌توان یکی از راهبردی‌ترین پایگاه‌های هوایی نه فقط برای کشور ترکیه بلکه برای کل پیمان آتلانتیک شمالی ناتو و آمریکا تلقی کرد. این پایگاه در سال‌های جنگ سرد یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های ناتو برای مقابله با شوروی سابق بود و همچنان نیز تعدادی از تسلیحات پیشرفته اتمی آمریکا در آن نگهداری می‌شود. پس از ۱۱ سپتامبر و به راه افتادن برنامه مبارزه به اصطلاح با تروریسم به رهبری آمریکا نیز، این پایگاه اهمیت بسیار راهبردی برای ناتو و آمریکا پیدا کرد. در سال‌های بعد از یازده سپتامبر تا به امروز، اینجریک از جمله پایگاه‌های اصلی برای پهبادهایی مثل پردیتور و ریبور بوده است.

پایگاه هوایی الظفره؛

پایگاه الظفره امارات متحده عربی از جمله پایگاه‌های پهبادی مهم آمریکا در منطقه است. این پایگاه در فاصله ۳۲ کیلومتری جنوب ابوظبی قرار دارد و غیر از نیروی هوایی امارات، یگان‌هایی از نیروی هوایی آمریکا و فرانسه نیز در آن حضور دارند. خود اماراتی‌ها بخشی از جنگنده‌های اف ۱۶ و میراژ ۲۰۰۰ خود را در این پایگاه مستقر کرده‌اند. فرانسوی‌ها نیز هواپیماهای سوخت رسان و جنگنده‌های رافال را در بخشی از این پایگاه مستقر کرده‌اند. پایگاه هوایی الظفره در سال ۱۹۹۲ میلادی ساخته شده است. ارتش آمریکا نیز با تعدادی از هواپیماهای خاص خود برای عملیات شناسایی و جمع‌آوری اطلاعات در این پایگاه حضور

دارند. به غیر از پهپاد RQ-4 گلوبال هاوک، هواپیمای شناسایی کهنه کار (یو ۲) از دیگر پرنده‌های حاضر در این پایگاه است. پهپاد گلوبال هاوک در حقیقت برای جانشینی هواپیمای یو ۲ در خدمت نیروی هوایی آمریکا توسعه یافته است.^۱

*** عملیات های پهپادی آمریکا در منطقه و تلفات انسانی**

۱) عملیات پهپادی آمریکا در افغانستان

هواپیماهای بدون سرنشین، پروژه مشترک وزارت دفاع و سازمان جاسوسی آمریکا است که در نتیجه تزریق میلیاردها دلار بودجه گسترش یافته است. تعداد هواپیماهای بدون سرنشین از ۱۶۷ عدد در سال ۲۰۰۲ به بیش از ۷ هزار عدد در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. یکی از راهبردهای اصلی دکترین امنیت ملی اوباما خروج نیروهای زمینی ارتش آمریکا از عراق و افغانستان، و به طور کلی غرب آسیا و اعزام آنها به نزدیکی مرزهای چین برای مقابله با افزایش قدرت نظامی این کشور است. بر اساس این دکترین از این پس مسئولیت اصلی تحقق اهداف آمریکا به هواپیماهای بدون سرنشین سپرده شد. دولت آمریکا پس از آن تلاش فراوانی برای توجیه عملیات‌های یادشده کرد و میزان تلفات غیر نظامیان را کمتر از واقعیت اعلام کرد. به‌طور مثال سیا در اکتبر سال ۲۰۰۹ در گزارش خود به صراحت کشتن غیرنظامیان را تکذیب کرد.

با این حال موسسات حقوق بشری (حتی غربی) در صحت ادعای آمریکایی‌ها تردید می‌کنند. بر این اساس «موسسه بروکینگز» در گزارشی اعلام کرد: به ازای هر ۱۰ نفر غیرنظامی، تنها یک شبه نظامی طالبان یا القاعده در حملات هواپیماهای بدون سرنشین آمریکا در افغانستان و پاکستان، کشته شده‌اند. بر طبق گزارش «بنیاد آمریکای جدید» نیز در سال ۲۰۰۶ بین ۷۵۰ تا ۱۱۰۰ نفر در پاکستان، با موشک‌های شلیک شده توسط این هواپیماها کشته شده‌اند. براساس همین گزارش، تنها ۲۰ نفر از کشته شدگان از سران القاعده و طالبان بوده‌اند. همچنین در پی یکی از جدیدترین عملیات پهپادی آمریکا در غرب افغانستان و به طور مشخص ولایت شیندید؛ دستکم ۶۰ غیر نظامی کشته و مجروح شدند.

۲) عملیات پهپادی آمریکا در پاکستان در خلال سال ۲۰۰۱-۲۰۱۴

دولت آمریکا با استفاده از پهپاد از سال ۲۰۰۴ صدها حمله را به اهدافی در شمال غرب پاکستان انجام داده است. این حملات در ظاهر بخشی از کارزار آمریکا در جنگ علیه تروریسم با هدف شکست دادن نظامیان طالبان و القاعده هستند اما واقعیت این است این حملات که بیشتر در مناطق قبایلی پاکستان انجام می‌شوند تلفات غیرنظامی زیادی در پی داشته است. این حملات در دوره زمامداری باراک اوباما به طرز قابل توجهی افزایش یافت و به جنگ پهپادی معروف شد. بنا به گفته مسئولان پاکستانی ۶۰ حمله در کنار مرزها منجر به کشته شدن تنها ۱۴ رهبر تحت تعقیب القاعده و در عوض ۶۸۷ غیرنظامی پاکستانی شده است.

^۱ مشرق؛ پایگاه پهپاد آمریکا در منطقه ۹۸/۰۴/۰۵

آمار تخمینی حملات پهپاد آمریکا از مؤسسه آمریکای نوین.

(As of 30 September 2013)

سال	تعداد عملیات	تعداد کشته شدگان (حداقل)	تعداد کشته شدگان (حداکثر)
۲۰۰۴	۱	۵	۸
۲۰۰۵	۳	۱۲	۱۳
۲۰۰۶	۲	۹۰	۱۰۲
۲۰۰۷	۴	۴۸	۷۷
۲۰۰۸	۳۶	۲۱۹	۳۴۴
۲۰۰۹	۵۴	۳۵۰	۷۲۱
۲۰۱۰	۱۲۲	۶۰۸	۱۰۲۸
۲۰۱۱	۷۲	۳۶۶	۵۹۹
۲۰۱۲	۴۸	۲۲۲*	۳۴۹
۲۰۱۳	۲۱	۱۲۸	۴
مجموع	۳۶۳	۲۰۴۸	۳۲۴۵

(۳) ترامپ و پنهان کاری درباره شمار قربانیان غیرنظامی حملات پهپادی

پس از افشای آمار بالای تلفات غیر نظامیان بر اثر عملیات پهپادی ارتش آمریکا، بارک اوباما با صدور فرمانی در جولای ۲۰۱۶ وادار شد سیا را موظف به ارائه گزارش سالانه در این خصوص کند؛ اما جانشین وی دونالد ترامپ با صدور فرمانی در مارس ۲۰۱۹ این الزام قانونی را لغو کرد. در پی این اقدام ترامپ، سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا (سیا) دیگر الزامی برای انتشار شمار قربانیان حملات پهپادی ندارد. ترامپ بر پنهان داشتن تعداد تلفات این حملات اصرار دارد. کنشگران مدنی از آن به عنوان یک "عقب‌گرد خطرناک" سخن می‌گویند. ترامپ فرمان الزام انتشار تعداد قربانیان غیرنظامی حملات پهپادی را لغو کرده است.

«جیمز کلاپر»، هماهنگ‌کننده پیشین سازمان‌های اطلاعاتی آمریکا به مناسبت گزارشی که پیشتر در واشنگتن انتشار یافت در خصوص تلفات عملیات پهپادی آمریکا اعلام کرد: در ۷ سال گذشته بین ۶۴ تا ۱۱۶ غیرنظامی در عملیات پهپادهای آمریکایی جان خود را از دست داده‌اند. در این گزارش هم‌چنین گفته می‌شود در فاصله زمانی (بین سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۵) حدود ۴۷۳ حمله انجام شده است. این گزارش شامل آمار حملات و تلفات پهپادها نمی‌شود زیرا آمریکا در ابعادی وسیع درگیر عملیات نظامی در منطقه غرب آسیاست. کلاپر در ادامه با اذعان به اختلاف نظر سازمان‌های حقوق بشری با دولت آمریکا تاکید کرد که آماری که سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا در باره تلفات پهپادها دارد به‌طور آشکاری کمتر از چیزی است که سازمان‌های غیر

دولتی در این باره مطرح می‌کنند. سازمان‌های غیردولتی که منتقد عملیات پهپادها هستند، می‌گویند بین ۲۰۰ تا ۹۰۰ غیرنظامی در این عملیات‌ها کشته شده‌اند.^۱

دولت آمریکا همچنین در سال ۲۰۱۶ اعلام کرد که در اثر حملات پهپادها بیش از ۲۰۰۰ نفر جان خود را از دست داده‌اند. بر این اساس، تعداد قربانیان غیرنظامی حملات پهپادی حداقل ۶۴ و حداکثر ۱۱۶ نفر اعلام شده بود. فعالان مدنی و کنشگران حقوق بشر بر این باورند که آمار قربانیان غیرنظامی این حملات بیش از آمار رسمی اعلام شده از سوی دولت آمریکا است. کنشگران مدنی و سازمان Human Rights First از تصمیم ترامپ انتقاد کرده و پنهان‌کاری در زمینه اعلام شمار قربانیان غیرنظامی حملات پهپادی را "عقب‌گردی خطرناک و غیرضروری" ارزیابی کرده است.^۲

۴) یک افشاگری

با وجود محرمانه بودن عملیات‌های پهپادی و تلاش گسترده دولت آمریکا برای مخفی نگه داشتن این عملیات‌ها، مواردی هر چند نادر از افشاگری در این رابطه وجود دارد. یکی از این موارد افشاگری اپراتور سابق پهپاد نظامی ارتش آمریکاست. بر این اساس «برندن برایانت» ارتش آمریکا را با توجه به عملکرد ضد انسانی‌ش بدتر از نازی‌ها می‌داند. وی در مصاحبه‌ای به کشتن غیرنظامیان در زمان حضور ۶ ساله خود در نیروی هوایی آمریکا اعتراف می‌کند. برایانت اضافه می‌کند که پس از کشتن یک کودک در افغانستان که نیروهای مافوق وی گفتند "یک سگ" بوده، تصمیم به ترک نیروهای هوایی گرفته است. بر این اساس وی پس از کشته شدن این کودک، مقامات ارشدش را در جریان گذاشته بود اما آنها تصریح کردند که تصویر مربوط به یک سگ بوده و به پیگیری این موضوع پایان دهد. به گزارش "ایندپندنت"، این نظامی سابق آمریکایی می‌گوید که در زمان حضورش در نیروی هوایی به‌طور مستقیم در کشته شدن دستکم ۱۳ غیرنظامی نقش داشته و اسکادران وی نیز در طی این زمان بر هزار و ۶۲۶ هدف از جمله زنان و کودکان شلیک کردند.^۳

*** عملیات پهپادی از منظر حقوق بین‌الملل**

الف: عملیات پهپاد و ضرورت تفکیک اهداف نظامی و غیرنظامی

همان‌طور که می‌دانیم حقوق بین‌الملل عمومی در اصولی چند به صراحت تفکیک اهداف نظامی از غیرنظامی را وظیفه ضروری دولت‌ها دانسته است. بنابراین پروتکل اول الحاقی ۱۹۷۷ به عهدنامه‌های ژنو ۱۹۴۹ تصریح می‌کند: بر اساس این اصل، دولت‌ها متعهد شده‌اند هنگام جنگ، میان جمعیت غیرنظامی و مبارزان و میان اهداف غیرنظامی و اهداف نظامی تفاوت قایل شوند.

در ماده ۴۸ پروتکل اول الحاقی کنوانسیون‌های ژنو یک قاعده بنیادی حقوق بشردوستانه مطرح شده است و می‌گوید: به منظور تضمین احترام به قواعد حقوق بشردوستانه و حمایت از اشخاص و اهداف غیرنظامی، طرفین محاصمه باید در هر زمان بین جمعیت غیرنظامی (Civilian Population) و نظامیان (Combatant) از یک طرف و همچنین بین اهداف غیرنظامی (Civilian Objects) و اهداف نظامی (Military Objects) تفکیک و تمایز قائل بشوند و بنابراین عملیات نظامی خود

^۱ دویچه وله ۹۵/۰۴/۱۷

^۲ دپچه وله ۹۷/۱۲/۱۶

^۳ خبرگزاری دانشگاه آزاد (آنا) ۹۸/۱۱/۲۰

را صرفاً علیه اهداف نظامی اجرا کنند. این همان اصل تفکیک و قاعده ای بنیادین است. ماده ۵۲ پروتکل اول الحاقی در خصوص حمایت از اهداف غیرنظامی است و می‌گوید: یک هدف غیرنظامی نباید مورد حمله قرار گیرد. (کلیه اهدافی را که نظامی نباشند، غیرنظامی می‌گویند)

پاراگراف دوم این ماده می‌گوید: حمله‌ها باید منحصرأً به اهداف نظامی محدود شود. اهداف نظامی به اهدافی اطلاق می‌شود که به واسطه «ماهیتشان، محل استقرارشان، هدف یا کاربردهایشان، منظور از استفاده شان» ماهیتاً یک تأثیر مهم در اقدام نظامی داشته باشد. این موارد سهم مؤثری در حمله نظامی داشته و تخریب کلی یا جزئی آنها و امکان تصرف یا خنثی سازی آنها باعث ایجاد یک مزیت نظامی می‌گردد. پاراگراف ۳ ماده ۵۲ می‌گوید: اگر ما تردید داشته باشیم که هدف ما نظامی و یا غیرنظامی است، اصل بر غیرنظامی بودن آن است مگر اینکه ماهیتاً محرز باشد که نظامی است. یعنی ما همیشه غیرنظامی بودن را استصحاب می‌کنیم مگر اینکه ماهیت چیزی نظامی باشد.

ب: حملات کورکورانه

از دیگر اقداماتی که در موازین حقوق بشردوستانه و به طور خاص در حقوق جنگ مورد نهی قرار گرفته است؛ حملات کورکورانه است. براین اساس حملات کورکورانه، حملاتی است که در آن امکان تفکیک بین نظامیان و غیرنظامیان وجود ندارد. مثلاً در جایی که سلاح دقیق نباشد تا بین نظامیان و غیرنظامیان تفکیک شود و این امر موجب آسیب رساندن به غیرنظامیان گردد.

اهداف نظامی:

موارد ذیل ماهیتاً نظامی هستند و برای هدف قرار دادنشان فقط باید شرط دوم از شروط هدف قرار دادن یعنی دارا بودن مزیت نظامی برای آنها محرز شود تا بتوان به آنها حمله کرد:

ماده ۵۷ پروتکل اول الحاقی در خصوص اقدامات احتیاطی قبل از حمله می‌گوید:

در هنگام حمله نظامی باید:

۱) اقدامات احتیاطی ذیل صورت پذیرد:

- الف:** هر اقدامی که امکان پذیر است به عمل آورند تا مطمئن شوند که غیرنظامیان را هدف قرار نمی‌دهند.
- ب:** کلیه احتیاط‌های ممکن را در انتخاب وسایل و شیوه‌های حمله به عمل آورند تا از آسیب رساندن به غیرنظامیان جلوگیری شود.
- ج:** نباید خسارت‌هایی که ایجاد می‌شود، از مزیت‌های عینی و مستقیمی که از عملیات ایجاد می‌شود بیشتر باشد. یعنی آثار مستقیم را مدنظر قرار نمی‌دهیم و فقط مزیت‌های عینی و مستقیم است که نباید از مزیت نسبی کمتر باشد.
- د:** اگر معلوم شد که خسارات تبعی بالاست و اهداف ما ممکن است غیرنظامی باشند، باید حمله را لغو کرد.
- ه:** در مورد حمله به مناطق غیرنظامی باید ابتدا اخطار بدهیم و بعد حمله کنیم. مگر اینکه محتمل باشد که کل عملیات با اخطار دادن از بین می‌رود.
- ۲)** در جایی که ما سه هدف نظامی داریم که مزیت نظامی یکسانی دارند و می‌توانیم به آنها حمله کنیم، باید تفکیک را رعایت کنیم.
- ۳)** تمام اقدامات احتیاطی معقول صورت پذیرد. یعنی تمام اقدامات احتیاطی معقول و متداول باید انجام پذیرد.
- ۴)** هیچ یک از مقررات را نمی‌توانیم به شکلی تفسیر کنیم که بتوانیم حمله به اشخاص غیرنظامی را با آن توجیه کنیم.
- ماده ۵۸ پروتکل اول الحاقی نیز بر خارج ساختن غیر نظامیان از منطقه جنگی تاکید دارد.**

واقعیت این است که به‌رغم وجود موازین آشکار متعدد حقوق بین‌الملل مبنی بر ممنوع و غیرانسانی بودن رفتار دولت آمریکا؛ دولت آمریکا نه تنها این رویه را کنار نگذاشته بلکه در سال‌های اخیر، استفاده از آن را افزایش ملموسی داده است. البته این رفتار دولت آمریکا اعتراضات موسسات حقوق بشری و صاحب نظران در این باره را در پی داشته است. برای مثال «ورنا هارپه» از مسئولان بخش آلمانی عفو بین‌الملل حملات پهپادهای آمریکایی را مصداق "جنایت جنگی" می‌داند. به گفته هارپه: دولت آمریکا با برنامه فوق سری پهپادها برای خود مجوز قتل صادر کرده است؛ مجوزی که استانداردهای حقوق بشری و حقوق بین‌الملل را نادیده گرفته است.^۱

دکتر جمشید ممتاز نیز در واکنش به استفاده نظامی از پهپاد تصریح می‌کند: نکته مشترک در تمام این موارد، این است که همه آنها استفاده از پهپاد را در مواردی که مغایر با اصول حقوق بین‌المللی بشردوستانه است، اقدامی مغایر با حقوق بشر دانسته و در مورد آن ابراز نگرانی کرده‌اند. با این حال آمریکا و رژیم اسرائیل با این استدلال که از پهپاد برای مقابله با تروریسم استفاده می‌کنند، اقدامات خود را توجیه می‌کنند.^۲

^۱ دویچه وله ۹۲/۰۷/۳۰

^۲ "دکتر جمشید ممتاز" جلسه رونمایی از کتاب "حقوق بین‌المللی بشر دوستانه در برابر چالش‌های مخاصمات مسلحانه عصر حاضر" قدس آنلاین ۹۳/۰۷/۲۳

کلام آخر

به‌کارگیری پهپاد در ساختار نظامی، ایده جدیدی است که تنها تعداد کمتری از کشورها آن را به منصفه ظهور رسانده و در نتیجه از آن به عنوان ابزار نوین جنگی استفاده می‌کنند. باید توجه داشت دولت آمریکا بزرگ‌ترین ناوگان پهپادی نظامی در جهان را در اختیار دارد و به موازت همین ناوگان گسترده بی‌شک بیشترین تلفات غیرنظامی نیز در اثر حملات پهپادی واشنگتن حاصل شده است. لذا غیر قابل توجیه بودن اقدامات یادشده و در نتیجه آن تلفات قابل توجه به غیر نظامیان، اعتراضات گسترده نهادهای حقوق بشری را در پی داشته است.

با به‌کارگیری پهپاد به عنوان ابزار نظامی، پرسش‌های متعددی در حقوق بین‌الملل عمومی مطرح شده است. اولین و یا اساسی‌ترین سؤالی که اذهان پرسشگر را مورد هجوم قرار داد این بود که پهپاد اساساً یک ابزار نظامی است یا یک ابزار غیرنظامی؟ شاید منظور از این سؤال اثبات ممنوعیت یا عادی بودن به‌کارگیری آن بود. اما منصفانه این است که پهپاد را قطع نظر از وسیله و ابزار نظامی یا غیرنظامی بودنش آن‌را در رابطه با کنفرانس صلح ۱۹۰۷ لاهه در نظر بگیریم. با توجه به مقررات کنفرانس یادشده کشورهای درگیر جنگ موظف به رعایت محدودیت در به‌کارگیری سلاح هستند. به دیگر سخن دولت‌های یادشده از آزادی کامل و بدون محدودیت در انتخاب و به‌کارگیری سلاح برخوردار نیستند.

علاوه بر آن بر اساس موازین متعددی از حقوق بین‌الملل عمومی از جمله مفاد کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو که غیرنظامیان را از هرگونه تعرض و عملیات نظامی مصون می‌داند، کاملاً واضح و آشکار است که هیچ دولتی به بهانه انجام عملیات ضد تروریستی حق ندارد به وسیله پهپاد افراد غیرنظامی را مورد هدف قرار دهد؛ اما واقعیت این است که دولت آمریکا که کارنامه حقوق بشری سیاهی دارد، غیر نظامیان زیادی را با این حملات پهپادی به قتل رسانده است.

فراموش نکنیم که باراک اوباما رییس جمهوری دموکرات آمریکا که به‌کارگیری پهپاد در ارتش این کشور را با ادعای کم بودن تلفات غیر نظامی؛ مشروع اعلام کرده بود با گذشت اندک زمانی نادرست بودن ادعایش آشکار شد و دستگاه‌های امنیتی را موظف به پاسخگویی درباره میزان کشته‌های عملیات پهپادی کرده بود. الزامی قانونی که با فرمان اجرایی دونالد ترامپ برداشته شد و نیروهای نظامی آمریکا بدون کوچک‌ترین پاسخگویی همچنان مرتکب کشتار غیر نظامیان می‌شوند.